

ספר

נאמר מימים

פרשת וארא

מאת

הרב הגאון החסיד

ר' אברהם יוסף פסח (פסחוביץ)

זצ"ל

יז"ל ע"י נכדי המחבר

א) וידבר משה וגו', הן בני ישראל לא שמעו אלי, ואיך ישמעני פרעה, ואני ערל שפתים, וזרש"י ז"ל זה אחד מעשרה ק"ו שנתורה, והקשו המפרשים הא ק"ו פריכא הוא, די"ל דישראל לא שמעו זעזור קוצר רוח ועבודה קשה, אבל פרעה שאין לו קוצר רוח ועבודה קשה ישמע אליו, ועוד נריך משרע"ה להוסיף אל ק"ו זה, ואני ערל שפתים, הא גם צלי זה לא ישמע אליו פרעה מטעם הק"ו אשר אמר הן בני ישראל לא שמעו אלי וגו'.

ויתכן לומר עפ"י דברי הזוה"ק^א (זוה"ק ח"ב וארא דף כה:) שהדיבור הי' צמזרים בגלות, פי' כי הגם שכזר התחיל הצ' אלפים תורה כשהי' אברהם אבינו ע"ה נ"צ שנה, כמזוהר צריש מסכת ע"ז^ב (ט), אבל כשהיו ישראל מרגישים את הגלות צמזרים נסתמו עיניהם ולצם של ישראל מנרת השעבוד, וזעזור זאת נסתם פרשת ויחי יעקב, כמו שפירש"י ז"ל שם (בראשית מ"ז כ"ח ד"ה ויחי יעקב), ולא היו יכולים ישראל להכניס צלצם, ולהוציא מפיהם דברי תורה, וזאת הוא עלמו

^א זוה"ק ח"ב וארא דף כה: ת"ח כתיב הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים, מאי ואני ערל שפתים והא בקדמיתא כתיב לא איש דברים אנכי וגו' כי כבד פה וכבד לשון אנכי, וקודשא בריך הוא הוה אותיב ליה מי שם פה לאדם וגו', והוא אמר ואנכי אהיה עם פיך, ס"ד דלא הוה כן והשתא אמר ואני ערל שפתים אי הכי אן הוא מלה דאבטח ליה קודשא בריך הוא בקדמיתא, אלא רזא איהו, משה קלא, ודבור דאיהו מלה דיליה הוה בגלותא והוה איהו אטיס לפרשא מלין ובגין דא אמר ואיך ישמעני פרעה בעוד דמלה דילי איהי בגלותא דיליה דהא לית לי מלה, הא אנא קלא מלה גרע דאיהי בגלותא ועל דא שתף קודשא בריך הוא לאהרן בהדיה, ת"ח כל זמנא דדבור הוה בגלותא קלא אסתלק מניה ומלה הוה אטיס בלא קול כד אתא משה אתא קול, ומשה הוה קול בלא מלה בגין דהוה בגלותא וכל זמנא דדבור הוה בגלותא משה אזיל קלא בלא דבור והכי אזיל עד דקריבו לטורא דסיני ואיתהיבת אורייתא ובההוא זמנא אתחבר קלא בדבור וכדין מלה מליל הדא הוא דכתיב (שמות כ) וידבר אלהים את כל הדברים האלה, וכדין משה אשתכח שלים במלה כדקא יאות קול ודבור כחדא בשלימו ועל דא משה אתרעים דמלה גרע מניה בר ההוא זמנא דמלילת לאתרעמא עלוי בזמנא דכתיב ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך מיד וידבר אלהים אל משה, תא חזי דהכי הוא דשרא מלה למללא ופסק לה בגין דעד לא מטה זמנא דכתיב וידבר אלהים וגו' ופסק ואשלים קלא הדא הוא דכתיב ויאמר אליו אני ה', בגין דדבור הוא בגלותא ולא מטא זמנא למללא בגיני כך משה לא הוה שלים מלה בקדמיתא דאיהו קול ואתי בגין דבור לאפקא ליה מן גלותא, כיון דנפק מן גלותא ואתחברו קול ודבור כחדא בטורא דסיני, אשתלים משה ואתסי ואשתכח כדין קול ודבור כחדא בשלימו, תא חזי כל יומין דהוה משה במצרים דבעא לאפקא מלה מן גלותא לא ממליל מלה דאיהו דבור, כיון דנפיק מן גלותא ואתחבר קול בדבור ההוא מלה דאיהו דבור אנהיג דבור לון לישראל אבל לא מליל עד דקריבו לטורא דסיני ופתח באורייתא דהכי אתחזי, ואי תימא (שם יג) כי אמר אלהים פן ינחם העם לא כתיב כי דבר אלא כי אמר דאיהו רעותא דלבא בחשאי והא אוקימנא:

^ב ע"ז ט. תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי העולם שני אלפים תוהו שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח בעונותינו שרבו יצאו מהן מה שיצאו מהן שני אלפים תורה מאימת אי נימא ממתן תורה עד השתא ליכא כולי האי דכי מעיינת בהו תרי אלפי פרטי דהאי אלפא הוא דהואי אלא (בראשית יב, ה) מואת הנפש אשר עשו בחרן וגמירי דאברהם בההיא שעתא בר חמשין ותרתי הוה כמה בצרן מדתני תנא ארבע מאה וארבעים ותמניא שנין הויין כי מעיינת ביה מהנפש אשר עשו בחרן עד מתן תורה ארבע מאה וארבעים ותמניא שנין הויין:

אשר משה רבינו ע"ה הי' צמארים
 ערל שפתים, כי משרע"ה הי' נצרה
 לצד ללמד תורה לישראל, ושכינה
 הי' מדצרת מתוך גרונו וכל דבריו
 הי' תורה, וכיון שנסתמו עיניהם
 ולצם של ישראל מצרת השעבוד של
 גלות מצרים, הי' הוא ע"ה ערל
 שפתים, כי הי' מכוסה בערלה של
 הגלות על שפתיו (ועיין מ"ש
 צפרשת וי"א).

ולכן מצוה צמד"ר^ג תחלת פרשת
 דברים, הרי משה עד שלא זכה
 לתורה כתיב צו "לא איש דברים
 אנכי", כיון שזכה לתורה נתרפא
 לשונו, והתחיל לדבר דברים וכו', כי
 כל התורה היא צציל ישראל, כמ"ש
 רש"י ז"ל בתחילת פרשת ויקרא^ז
 (ויקרא א' א' ד"ה לאמר), לאמר, לא ואמור

להם דברי כבושין, צצילכם הוא
 נדבר עמי וכו', ומשום זה הי' משה
 רבינו ע"ה צמארים, וזה כוונת
 הכתוב "ולא שמעו אל משה מקול
 רוח ומעצודה קשה", כי ע"י הגלות
 של קול רוח ועצודה קשה הי'
 אטומה אונם של ישראל ג"כ
 מלשמוע אל דברי משרע"ה אשר
 כל דבריו הי' תורה, כי הי' ערלה
 מכוסה על אונם כמו שפירש"י ז"ל
 (שמות ו' י"ב ד"ה ערל שפתים) ערלה אונם אטומה
 משמוע, כי לתורה נצרך להסיר גם
 את הערלה המכוסה על האוזן, כמו
 שפירש"י ז"ל צקוף האזינו^ז (דברים ל"ב
 מ"ו ד"ה שימו לבבכם) וז"ל צריך אדם שיהא
 עיניו ואזניו ולבו מכוונים לד"ת כו',
 ושפיר אמר ק"ו זה הן צנ"י לא
 שמעו אלי, הגם שפיו ושפתיו נצראו

^ג דבר"ב א' א' ר"ל אמר מה לנו ללמוד ממקום אחר נלמוד ממקומו הרי משה עד שלא זכה לתורה כתיב בו
 (שם ד, י) "לא איש דברים אנכי". כיון שזכה לתורה נתרפא לשונו והתחיל לדבר דברים מנין ממה שקרינו
 בענין "אלה הדברים אשר דבר משה":

^ד ויקרא א' א' ד"ה לאמר: צא ואמור להם דברי כבושים בשבילכם הוא נדבר עמי שכן מצינו שכל ל"ח
 שנה שהיו ישראל במדבר כמנודים מן המרגלים ואילך לא נתייחד הדבור עם משה שנאמר (דברים ב) ויהי
 כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות וידבר ה' אלי לאמר אלי היה הדיבור. דבר אחר צא ואמור להם דברי
 והשיבני אם יקבלום כמו שנאמר (שמות יט) וישב משה את דברי העם וגו':

^ה שמות ו' י"ב ד"ה ערל שפתים: אטום שפתים וכן כל לשון ערלה אני אומר שהוא אטום ערלה אונם
 אטומה משמוע (ירמיה ו') ערלי לב אטומים מהבין (שם ט) שתה גם אתה והערל והאטם משכרות כוס
 הקללה(חבקוק ב) ערלת בשר שהגיד אטום ומכוסה בה וערלתם ערלתו עשו לו אוטם וכיסוי איסור שיבדיל
 בפני אכילתו (ויקרא יט) שלש שנים יהיה לכם ערלים אטום ומכוסה ומובדל מלאכלו (שם):

^ו דברים ל"ב מ"ו ד"ה שימו לבבכם: צריך אדם שיהיו עיניו ואזניו ולבו מכוונים לד"ת וכה"א בן אדם
 ראה בעיניך ובאזניך שמע ושים לבך וגו' והרי דברים ק"ו ומה תבנית הבית שהוא נראה לעינים ונמדד בקנה
 צריך אדם שיהיו עיניו ואזניו ולבו מכוון להבין ד"ת שהן כהררין התלויין בשערה עאכ"ו:

רק לומר לישראל דברי תורה, אעפ"כ "מקולר רוח ועבודה קשה", שהוא כוזב הגלות של מנרים נאטם אזנס של ישראל מלשמוע דברי משה "ואיך ישמעני פרעה", כי מכ"ס למול פרעה, אשר אין לו כלל און זה, לא יוכל משרע"ה אפילו לדבר ולנוע בשפתיו, וזה שהוסיק "ואני ערל שפתיים", כי שפתי אטומים, והי' לו אז כסוי עליהם.

וזה שזירף לו הקב"ה את אהרן, כי מצואר הוא אשר אהרן הי' שושבינא דמטרוניתא, להכין אזניהם ולצם של ישראל לשמוע מפי משה דברי אלקים חיים, ועי"ז יתרפא האון של ישראל, אשר יוכלו לשמוע, וגם יהי' אהרן

לפה ולמליץ לפרעה, וכמו ששמעתי מפה קדוש אדמו"ר זלוקל"ה זי"ע ועכי"א, על המכילתא פרשת צא' (מכילתא בא י"ב פסיקתא י"ב), "דברו אל כל עדת ישראל" וגו' וכי אהרן הי' מדבר כו', אלא מתוך שהי' אהרן עומד באימה וציראה, והרכין אזנו לשמוע מפי משה, מעלה עליו הכתוב כאלו שומע מפי הגבורה, ואמר, ה"דברו" עוד אינו מיושב, אכן אמר כי אהרן הכהן הי' מכין את אזנס של ישראל שיוכלו לשמוע את הדברות מפי משה, וע"י שניהם נתקיים ה"דברו", כי ע"י שהטו ישראל אז אזנס לשמוע, עי"כ הי' משרע"ה לדבר, והוא כנ"ל, וכבר הבאתי דברים אלו בפרשת שמות אות צ' בסופו.

י' מכילתא בא י"ב פסיקתא י"ב דברו אל כל עדת (בני) ישראל . רבי ישמעאל אמר וכי שניהם מדברים היו והלא כבר נאמר ואתה דבר אל בני ישראל לאמר . ומה תלמוד לומר דברו אלא כשהיה משה מדבר היה אהרן מרכין אזנו לשמוע באימה ומעלה עליו הכתוב כאלו שומע מפי הקב"ה:

ב) וידבר משה וגו', הן בני"י לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים, וברש"י ז"ל זה אחד מעשרה ק"ו שנתורה, והמפרשים הקשו, הא ק"ו פריכא הוא, די"ל דישראל לא שמעו מחמת קולר רוח ועבודה קשה אצל פרעה שאין לו זאת, י"ל שישמע אליו, וכבר כתבתי מזה.

ויתכן לומר עוד, דהנה מבואר בספרים הקדושים, וכן בשפ"א" (פרשת קדושים) למרן הקדוש זל"ה זי"ע ועכ"ל, דיש לכל איש מישראל נקודה קדושה אשר לא תוכל להשתנות, ועומדת תמיד בקדושתה,

וראיתי זכתתי זקני ז"ל הטעם לזה, "כי דדבר ה' שמים נעשה", ודיבור של הקב"ה הוא צריאה קיימת, וממילא כשהקב"ה אמר לנו צתוה"ק התרי"ג מצוות, לא הי' צמציאות שיוכל שום אדם מישראל לעשות מול רצונו ית"ש, אכן הקב"ה הי' רוצה שהצחירה יהא ציד אדם לטוב או להיפך ח"ו, בשביל זאת צאו לנו מצוות התורה ע"י ממוצע, "תורה נוה לנו משה", אצל אנכי, ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענו, נחרות ונטבע אלקותו ית"ש צתוכיות הלצ של כל איש ישראל, ולא תוכל להשתנות.

פ" שפ"א קדושים תרמ"ד במד' ישלח עזרך מקודש כו' מה הרוחות צריכין סיוע תחתונים שנבראו לסיוע עאכ"ו כו'. הענין שנשמות בני"י נשלחו בעוה"ז כדי לתקן הבריאה ובמד' אחרי ע"פ כשושנה בה"ח שלולי בני"י לא הי' העולם מתקיים ולכן נשתלחו בני"י להיות קיום לכל הפרדס בעבור השושנה ע"ש. וע"י שבנ"י המה שלוחי המלך ב"ה. לכן שולח להם עזר מקודש. דהנה המזמור יענך הי' שדוד המע"ה התפלל על יואב ששלחו למלחמה כמ"ש ואתה תהי' מעיר לעזור ע"ש ברש"י. וכמו שהי' בסדר העולם א"י וירושלים ובהמ"ק היכל ק"ק. והלכו עוד להלחם עם האומות בח"ל. כן יש מדרגות בנפש האדם ג"כ שיש אברים פנימיים מוח לב כו'. ויש אברים שהנשמה תלוי' בהם ויש אברים פחותים. וכן במעשי גשמי שהכל מלחמת ה' מי שעוסק לש"ש. ונק' עת צרה. ואז צריכין סיוע וע"ז נאמר ישלח עזרך מקודש דאיתא לעולם יראה אדם עצמו כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו דכתי' קדושים תהיו כי קדוש אני ה"א. פי' שיש נקודה קדושה מכח ניצוץ אלקות שיש בכל נפש ישראל. ואותה הנקודה לא תוכל להשתנות. ובמד' ואתה מרום לעולם ה' רוממות אתה כו' בעולמך. פי' הכח שבא מה' ית' הוא בהתרוממות אף אם יהי' נעלם ונכסה בכמה מיני צימצומים וירידות ע"כ הוא בהתרוממות תמיד. היפוך מדת הרשעים שכ' מקודם בפרוח רשעים כו' פי' שהרשעים אין להם קיום בעצם ואף אם יגבהו כנשר כו' להשמדם עדי עד. ומדת הקב"ה וב"ש אדרבא כל מקום שיש רשימה מהקדושה היא בהתרוממות כמ"ש לעולם ידך בעליונה. וז"ש ואתה מרום לעולם כו'. ואתה. כמ"ש ואתה מחי' את כולם שהתפשטות החיות מהקב"ה וב"ש היא בהתרוממות. [כי אות ו' היא תוספות] אכן התעוררות הקדושה שבאדם הוא כפי מה שנלחם עם היצה"ר. וברש"י כ"מ שאתה מוצא גדר ערוה כנ"ל כפי מה שלוחם האדם לפרוש מן הערוה אתה מוצא קדושה כמ"ש יגעתי ומצאתי. וכמ"ש ישלח עזרך כו'. ואז מתחזק הארת הנשמה. עזרך הוא העזר המיוחד לך. והוא כח הנשמה שיש לה שורש בשמים:

תרנ"ז קדושים תהיו ובמדרש מרום לעולם ה' כו' נתת קדושה לישראל לעולם שנאמר קדושים תהיו. כי קדושים תהיו היא גזירת הכתוב והבטחה כי לעולם נמצא קדושה טמונה בנפשות בני"י. כמ"ש לעולם יראה אדם עצמו כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו. כמ"ש אני ה' לא שניתי כו' בני"י לא כליתם כי חלק ה' עמו ויש בהם נקודה אלקות שאינו מקבל שינוי ולא יוכל להשתנות. וזה ניתן לישראל באמרו אנכי ה' אלהיך.

וכמ"כ י"ל שמשרע"ה הי' שואל
 "הן זנ"י לא שמעו אלי", הגם
 שהי' מקולר רוח ומעצודה קשה,
 חכן הי' לריך שדיבור הקצ"ה יהיו
 נחרתים צתוך לצותם, והעצודה
 קשה והקולר רוח לא יעכז מצלי
 לשמוע דבורו הקצ"ה, וע"כ הטעם
 שדיבור הקצ"ה צאו אליהם ע"י
 ממוצע, ודבר זה גרם להם שלא
 לשמוע, והגם שעומדים לשמוע מפי
 הקצ"ה חנכי, ולא יהי' לך, "ואיך
 ישמעני פרעה", אשר יש לו מסך
 מצדיל מלקבל דברי ה', ואין לו
 חזון ולצ לקבל דברי חלקים חיים.

לזאת אמר הכתוב אח"כ "וידבר ה'
 אל משה ואל אהרן, ויאוס אל
 זנ"י", פי' שזאת רצונו ית"ש שיהא
 מלות ה' ית"ש ע"י ממוצע, ע"י
 משרע"ה, "תורה לוח לנו משה"
 כנ"ל, שיהי' הצחירה ציד אדם,
 "ואל פרעה מלך מצרים, להוציא

את זנ"י מארץ מצרים", ע"י
 שילקה את פרעה ואת מצרים צעשר
 מכות, מחמת שדיבור הקצ"ה יצוא
 אליו ג"כ ע"י ממוצע, ועי"כ יהי'
 יכול פרעה להקשות את לבו צלתי
 לשמוע, מאחר שיס לו ג"כ צחירה
 ונכונים ללצים שפטים, והוא ראוי
 שילקה צעשר מכות.

וזה שאמר הקצ"ה "ואני חקשה את
 לצ פרעה" וגו', ופירש"י (שמות ז' ג' ד"ה
 ואני אקשה) מאחר שהרשיע והתריס נגדי,
 וגלוי לפניו שאין נחת רוח בצאומות
 לתת לצ שלם לשוב, טוב לו שיתקשה
 לבו, למען הרצות בו אותותי,
 ותכירו את גבורותי כו', וצמד"ר
 ריש פרשת צח"ט (שמות רבה י"ג ג') על "כי
 אני הכבדתי את לבו" וגו', א"ר
 יוחנן מכאן פתחון פה למינין, לא
 היתה ממנו שיעשה תשובה כו',
 א"ל רשב"ל יסתם פיהם של מינים,
 אלא אם "ללצים הוא יליץ" כו', כי

^ט שמו"ר י"ג ג' דבר אחר "כי אני הכבדתי את לבו" אמר רבי יוחנן מכאן פתחון פה למינין לומר לא היתה ממנו שיעשה תשובה שנאמר כי אני הכבדתי את לבו אמר לו רבי שמעון בן לקיש יסתם פיהם של מינים אלא אם ללצים הוא יליץ (משלי ג, לד) שהקדוש ברוך הוא מתרה בו באדם פעם ראשונה שניה ושלישית ואינו חוזר בו והוא נועל לבו מן התשובה כדי לפרוע ממנו מה שחטא אף כך פרעה הרשע כיון ששיגר הקדוש ברוך הוא חמש פעמים ולא השגיח על דבריו אמר לו הקדוש ברוך הוא אתה הקשית ערפך והכבדת את לבך הריני מוסיף לך טומאה על טומאתך הוי כי אני הכבדתי את לבו מהו הכבדתי שעשה הקדוש ברוך הוא את לבו ככבד הזה שהיא מתבשלת שניה וארטסים נכנס בתוכה כך נעשה לבו של פרעה ככבד הזה ולא היה מקבל דבריו של הקדוש ברוך הוא הוי כי אני הכבדתי את לבו וגו'.

הפרש יש צין ישראל לצין חומה"ע להבדיל, כי אמרו חז"ל אם אין הקצ"ה עוזרו אינו יכול לו, הגם כי בחירה יש לו לבחור בטוב, ולמאוס זרע, אעפ"כ נריך כ"ח סייעתא דשמיא על בחירה זו ענמה שיבחר בטוב, ומאחר שהקצ"ה יודע טוב לב, והנקודה הקדושה של איש ישראל שהוא טהור צלי סיג, עוזר

לו הקצ"ה ששייב חליו, כדרך הבא לטהר מסייעין אותו, ולהפך האומות הרשעים שזעזעויותם לבס טמא, ואינו רוצה לשוב אל הקצ"ה, לכן הקצ"ה מקשה את לבם, ומוסיפין טומאה על טומאתם, כדרך הבא לטמא פותחין לו, ונזכה לשוב חליו בלב שלם, אמון.

ג) כנראה שיש מצוה להאריך ולדרוש בעשרה מכות של מצרים במצרים, כמו שהוסיפו התנאים הקדושים בהגדה של פסח, ר' יוסי הגלילי, ור' אליעזר, ור' עקיבא, והטעם י"ל כמו שמוצא בשפת אמת למרן הקדוש זל"ה זי"ע ועכ"ל צ"ס רבינו הרי"ם זל"ה והבאתיו לעיל (שמות אות ב') כי העשר מכות למצרים, והעשרת הדצרות לישראל, הם המה עשרה מאמרות שנצטוו בהם

העולם, רק שנתערב בהם רע בטוב, ואצרהם אצינו ע"ה התחיל לצרר את הטוב מן הרע ואח"כ יצחק ויעקב, וע"י גלות מצרים, נתברר לגמרי הטוב מן הרע, ונתן הקצ"ה העשר מכות למצרים, והעשרת הדצרות לישראל נגוף ורפוא, נגוף למצרים ורפוא לישראל, וכל מה שמוסיפין המכות למצרים, עי"כ ניתוסף ונתרצה הקדושה לישראל, ועיין צפ"ח צעניני פסח אשר

'שפ"א פסח תרל"ט בענין המכות שדרשו חכמים והוסיפו ועמדו על ס' ועל ר"מ ועל ש' מכות. בוודאי הכל אמת במקומות מיוחדים. ועל ענין זה אמרו כל המרבה לספר ביצ"מ שיכולין להוסיף ע"י סיפור יצ"מ שיתפשטו המכות ביותר. והנה עשר מכות. ודצ"ך עד"ש באח"ב ג'. וס' ור"מ וש' עולה בס"ה תר"ג נגד תר"ג מצות:

תרמ"ז בענין חשבון המכות דצ"ך עד"ש כו' וחמשים על הים כו'. כל החשבונות עולין עד תר"ג. ומאחר שמצינו תר"ג מצות שהם עצות לקיים התורה כדאיתא בזוה"ק בכמה דוכתי תר"ג עיטין. ממילא יש תר"ג מיני התנגדות. ושע"ז הי' צריכין חילוקי המכות האלה. וכמו שמעשרה מכות מתפשטין כל אלה. כמו כן

מחשז תרי"ג מכות למזרים, והוא כנ"ל כנגד תרי"ג מכות לישראל. והעיר לומר ג"כ במכות הכפרדעים אשר אמרו חז"ל הקדושים בפסחים^{י"ד} ד' נ"ג ע"ז עוד זו דרש תודים איש רומי מה ראו חנני' מישאל ועזרי' שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש, (ופירש"י ז"ל שלא דרשו "וחי זהם", ולא שימות זהם) נשאו ק"ו בעצמן מלפרדעים, ומה לפרדעים שאינן מכווין על קדושת השם כו', אימתי משארות מכויות אלל התנור הוי אומר בשעה שהתנור חם, אנו שמכווין על קדושת השם על אחת כמה וכמה, והתוס'^{י"ג} שם הקשו על רש"י ז"ל, הא זלא ק"ו של

הכפרדעים היו מחויבין חמו"ע לירד לכבשן האש לקדש שמו, כי ע"ז הוא אחד מג' עצירות ליהרג ולא יעבור, ותירץ ר"ת שהללם הי' רק אנדרטא של מלך, ולא היו מחויבין למסור עצמן, רק שנשאו ק"ו מהכפרדעים.

והנה קשה מאד לדברים, א' הק"ו פירכא הוא, די"ל דזשלמא הכפרדעים עלו לתנור חם, דכן הי' המצוה, "ועלו וזאו בציתך וגו', וצתנוריק וצמשארותיך", וזאת כשהתנור חם כנ"ל, אזל חמו"ע לא נצטוו בצופן זה למסור עצמן, ושז חל עליהן המצוה של "וחי זהם" ולא שימות זהם.

איתא שבעשרת הדברות נכללו התרי"ג מצות. וכמו שהתחיל באצבע אלקים ואח"כ כ' את היד כו'. כמו כן בעשרת הדברות כתובין באצבע אלקים:

^א **פסחים נ"ג**: איבעיא להו תודוס איש רומי גברא רבה הוה או בעל אגרופין הוה ת"ש עוד זו דרש תודוס איש רומי מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו [עצמן] על קדושת השם לכבשן האש נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהו (שמות ז, כח) ובאו [ועלו] בביתך [וגו'] ובתנוריק ובמשארותיך אימתי משארות מצויות אצל תנור הוי אומר בשעה שהתנור חם אנו שמצווין על קדושת השם על אחת כמה וכמה: וברש"י שם ד"ה מה ראו שלא דרשו וחי בהן ולא שימות בהן:

^ב **ובתוס' שם ד"ה מה ראו חנניה מישאל ועזריה**: פ"ה מה ראו שלא דרשו וחי בהם ולא שימות בהן וקשה דהא בפרהסיא הוה ומסקינן בסנהדרין (דף עד.) דלכולי עלמא בפרהסיא חייב למסור עצמו אפילו אמצוה קלה ומפר"ת דצלם זה שעשה נבוכדנצר לאו ע"ז הוה אלא אינדרטא שעשה לכבוד עצמו ולכך קאמר מה ראו וכן משמע מדכתיב לאלהך לית אנחנא פלחין ולצלם דדהבא לא נסגוד משמע דאלהא דידיה וצלמא תרי מילי נינהו ואתי נמי שפיר הא דאמרינן באלו נערות (כתובות לג:) אלמלי נגדו לחנניה מישאל ועזריה פלחו לצלמא ואי ע"ז הוה ח"ו שהיו משתחווים לו ומיהו לשון פלחו לא אתי שפיר ור"י מפרש מה ראו שלא ברחו שהרי קודם המעשה היו יכולים לברוח כמו שעשה דניאל כדאמר בחלק (סנהדרין צג.) ג' היו באותה עצה:

ועלה זדעתי לומר צעז"י דהנה על פסוק "ותעל הצפרדע" פליגי ר' עקיבא ור' אלעזר בן עזריה סנהדרין^י ד' ס"ז ע"ב דר"ע אומר צפרדע אחת היתה ומלחה כל ארץ מצרים, וראצ"ע סובר צפרדע אחת היתה ושרקה להם והם זאו יעיי"ש, והנה לדעת ר' אלעזר בן עזריה קשה מה חדשו החרטומים להכחיש ח"ו את דברי ה' זיד משה עצדו צמה שעשו צלהטיהם, והעלו ג"כ את הצפרדעים על ארץ מצרים, הא תצרח צלדיהם, דכל אחד יש לומר צמה שעלו צפרדעים חדשים, לא היתה מחמת כח החרטומים, אלא על ששרקה להם הצפרדע שהעלה משרע"ה, דגם כל הצפרדעים שהעלה משרע"ה היו ג"כ ע"י ששרקה להם, דצלמא צמכת דם, כזר תירץ האצן עזרא^י (שמות ז' כ"ב ד"ה ויעשו

י) דע"י אהרן הי' רק מן המים הנראים על הארץ נעשה דם, וכיון שחפרו המצרים קציצות היאור, ומלאו מים, עשו החרטומים מהם דם, אצל צמכת צפרדעים מה חדשו החרטומים, הא כל אחד רואה את שטותם.

וי"ל דצממת גם לפרעה היתה מעשה החרטומים לצחוק צמעשה הצפרדעים מטעם זה, והרי מיד אחר מעשה החרטומים אשר העלו הצפרדעים, נאמר "ויקרא פרעה למשה ולאהרן ויאמר העתירו אל ה'" ולכאורה קשה דלמעלה צמכת דם אחר מעשה החרטומים נאמר "ויחזק לצ פרעה" וגו', מאחר שראה שגם החרטומים עושים כן וכאן אחר מעשה החרטומים הי' צריך פרעה לחזק את לבו, דלצורך כן קרא אותם להכחיש ח"ו מעשה

^י סנהדרין ס"ז: ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים אמר ר' אלעזר צפרדע אחת היתה השריצה ומלאה כל ארץ מצרים כתנאי רבי עקיבא אומר צפרדע אחת היתה ומלאה כל ארץ מצרים אמר לו רבי אלעזר בן עזריה עקיבא מה לך אצל הגדה כלה מדברותיך ולך אצל נגעים ואהלות צפרדע אחת היתה שרקה להם והם באו:

^י שמות ז' כ"ב ד"ה ויעשו כן: מלת בלטיהם מגזרת. ותבא אליו בלאט. בדברי סתר הנעלמים מן העין. ואין המלה חסרת ה' כי הה"א איננה מאותיות המשך באמצע המלה. ויש לשאול אם על יד אהרן נהפכו כל מימי מצרים לדם. אנה מצאו החרטומים מים והפכום. והתשובה אהרן לא הפך רק המים שהיו על הארץ לא המים שהיו תחת הארץ. החרטומים חפרו והוציאו מים והראו כי נהפכו לדם. ויש הפרש גדול בין מעשה אהרן למעשיהם. כי אהרן הפך כל היאור שהיה לפניו וכל מים שהיה בכל גבול מצרים שלא היה רואה אותם. ועוד כי הפך מים שאינם עומדים רק רצים תמיד ומים אחרים באים. ועוד כי עמדה המכה שבעת ימים. והחרטומים לא הראו שהפכו רק מים מעטים עומדים בכלי. וזה היה רגע אחד עד ששב פרעה אל ביתו:

ה', ומדוע כאן לאחר מעשה החרטומים, היטיב פרעה את מעשיו, ואמר "העתירו אל ה'", חכן כהנ"ל דגם בלבו של פרעה עלה ספק צמעשה החרטומים, והתחכם בלבו לראות אם יכול הקצ"ה להסיר את הנפרדעים החדשים אשר באו ע"י שריקת הנפרדע, והנפרדע אשר בא ע"י מכת הקצ"ה תשארנה, ובזה יראה פרעה, אשר גם מכת הנפרדעים הוא אצבע חלקים, שרואה אשר אלו אשר באו ע"י הקצ"ה ישארנה, ואלו אשר באו ע"י שריקה ימותו.

ושפיר אמר לו משה "למתי אעתיר" וגו', "להכרית הנפרדעים" וגו', "רק ביאור תשארנה", ולכאורה למה הי' לו לומר דביאור תשארנה, ומנפ"מ לפרעה בזה, אצל לפי הנ"ל הראה לו אשר הנפרדעים אשר באו ע"י ניווי הקצ"ה ישארנה ביאור, והנפרדעים אשר באו ע"י שריקה ימותו, וגם אלו אשר באו ע"י החרטומים ימותו, כי גם הם באו ע"י שריקה, ובזה יתאמתו דבר

ה' ע"י משה עצדו על מכת הנפרדעים, שהם אצבע חלקים, שהגם שימותו הנפרדעים לעשות הרוחה כעת למזרים, אצל רק אלו שצאו ע"י שריקה, אצל אלו שצאו ע"י דבר ה' תשארנה ביאור.

ולפ"ז יש לומר דגם הנפרדעים אשר באו ע"י שריקה, ג"כ עלו בתנור חם, אע"ג שלא הי' עליהם המנוה של "ועלו וגו', ובתנוריק ובמשארותיק", כי הניווי הי' לצד על אלו הנפרדעים אשר העלו משה ואהרן בדבר ה', ולא על אלו שצאו ע"י שריקה, ואעפ"כ עלו גם אלו בתנור חם, והשתתפו לקיים ניווי של הקצ"ה על הנפרדעים שצאו בדבר ה', שגם הם רצו לקדש שמו ית' ברבים, ונשאו שפיר חמו"ע ק"ו מהם למסור עצמן לקדש שמו ית' ברבים, הגם שלא הי' הצלם אלא אנדרטא, ולא הי' ע"ז ממש כמ"ש התוס' הנ"ל.

ויש ליישב ג"כ הקושיא של ת"ח אחד, הא ק"ו פירכא הוא, די"ל בשלמא הנפרדעים עלו לתנור חם,

מאחר שאין להם המנוה של "וחי זהם", אצל חמו"ע יש להם המנוה של "וחי זהם", שמא לא היו צריכים לירד לכבשן האש.

אמנם י"ל דהגם דאין לצפרדעים המנוה של "וחי זהם", אצל המנוה לחיות על פי הטבע בגזירת מלך יש להם, והרי להם המנוה, כמו שפירש"י ז"ל בחולין^{טו} ד' ז' ע"א בעובדא דגינאה נהרא שהשיב לרפצ"י אתה הולך לעשות רצון קונך, ואני הולך לעשות רצון קוני כו', ופירש"י ז"ל משום "דכל

הנחלים הולכים אל הים" עכ"ל, ואעפ"כ עלו לתנור חם, לשרוף עצמם לקדה"ש, מזה למדו חמו"ע ועלו ג"כ לכבשן האש לקדש שמו ית' צרבים, ותודים איש רומי סובר כר' אלעזר בן עזרי', וזכותם של חמו"ע יעמוד לכל ישראל העומדים בצרה וצשצ"י, והמקום ירחם עליהם, וכל המכות יעלו על שונאיהם של ישראל, וכל המחלה וגו', לא אשים עליך, כי אני ה' רופאריך, חמן וכן יהי רצון, וצמורה צימינו יבוא הג"כ ויגאלנו גאולת עולם.

^{טו} חולין ז. מאי בהמתן של צדיקים דרבי פנחס בן יאיר הוה קאזיל לפדיון שבויין פגע ביה בגינאי נהרא אמר ליה גינאי חלוק לי מימך ואעבור בך אמר ליה אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך לעשות רצון קוני אתה ספק עושה ספק אי אתה עושה אני ודאי עושה אמר ליה אם אי אתה חולק גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם חלק ליה הוה ההוא גברא דהוה דארי חיטי לפיסחא אמר ליה חלוק ליה נמי להאי דבמצוה עסיק חלק ליה הוה ההוא טייעא דלווה בהדייהו אמר ליה חלוק ליה נמי להאי דלא לימא כך עושים לבני לווה חלק ליה:

וברש"י שם ד"ה רצון קוני: כל הנחלים הולכים אל הים בגזירת המלך: